1. 2.

Érk. dec. 30. 1880.

1171.

V.

e) A hattyudal.

— Költői elbeszélés. —

Jelige: „Csak az emlék marad meg — — —
— — — — — — —
— Baráti kör-, dicsőség- s szép leánynak,
Mosolygjatok az öreg énekén . . . "

Beranger.

(Szász K. Műford. II Köt.)

A hattyudal.

— Költői elbeszélés. —

Egyszerü faházunak egyik szegletébe
Az ősz Tihamérnek teste van letéve.
Hideg az a test már, elhagyá a lélek —
Meghütötte szele a halál telének.
Mikor a természet nyugalomra szálla,
Akkor roskadott le Tihamérnek válla;
Nehéz volt a teher — nyolczvan évnek terhe,
— Ilyen hosszu munkát vállalni ki merne? —
Nehéz volt az élet, — teher volt az élet
— Mi is lenne egyéb a költő szivének? —
Virágos rét, mezen elindul a _gyermek_,
Tovább megy s az _ifju_ érzi már a terhet.
Ha lepihen a bükk csöndes árnyékába:

Boldog álma közben kigyó csörtet szája, —
Ha fejét a hű lány keblére hajtja:
Tova tűn az s nevét hiába sohajtja.
Csak midőn felébred érzi azt a sebet,
A mely többé szivén soha bé nem heged. . .
— Hosszu kín, csalódás a költőnek élte,
Az öreg apostol sohase remélte —
Csak midőn magára az életbe lépett,
S a lány szive táján egy rózsát tépett. . .
Csak midőn a remény csalogatta messze,
S egyszer megsugá, hogy már mindene veszve:
Akkor kezdett talán eszmélni keserűn —
— Nem! még akkor is ott egy jövendő derűn
Szállongott lobogva megtörött reménye,
A míg porba omlott minden érzeménye!
— De a test még állott, — tartott még az élet,
A keserű multra vissza-vissza nézett,
S csak egy-egy könny rezgett szelíden pillájan,

— Szétszórott virági ott hevernek agyán. . .
— Mennyi száraz virág! mennyi fájó emlék!
„— Ha e bokrétákat mellém temetnék
S kikelne a bánat, mi elszáradt bennem:
Fenn a lanton mennyi gyászvirág teremne"
— Gondolá az öreg, ölbe vette lantját
S lassú gyász-zenénél behuzatta hantját.
Nézte: mint fakad rajt' gyászvirág a réten. . .
És a lant felzendült viharozva, szépen!. .
— Nyolczvan évnyi élet kínja szólt a dalban,
A porlepett lantnak húrján ma is dalva,
— Megrepedne szive, a ki így dalolna;
Hát a Teremtőnek hogy ne repedt volna?! —

— — — — — — — — —

Csendes volt a kis lak. Egyik szegletében
Ott feküdt a költő betegen, fehéren.
Fehér volt a haja, fehér volt az álla
— Boldog ifjusága régen tova szálla —
Lantja és egy kicsiny doboz volt mellette,

Száraz virágait egyenként kivette:
– Egy szelid Liliom, ilyen volt a lánya – –
Egy fehér Gyöngyvirág – az ártatlansága,
Szerény kék Ibolya, ilyen volt a lelke,
A Nefelejcs párját kék szemében lelte;
Egy kis piros Rózsa, az első szerelem,
Mint a rózsafán csak először terem . . .
S egy hervadt Rozmarin, rennyeinek képe,
A nőkét a hűtlen gúnyosan széttépe; –
A Gyászvirágot egy sirhalomról szedte,
Meg az imádottat örökre befedte . . .
Érezte az öreg, hogy közel van sirja,
Fölvevé a lantot, hogy multját leirja,
Elhelyezé magát koporsóba, készen
– És a lant felzendült viharozva szépen:

1.

„– Ősi kunyhójában, lombos fáknak árnyán
Élt az ifju régen, elhagyatva, árván.

Az apa a földbe, az anya a sirba,
– A végzet könyvében így voltak megirva.
Ott ült egymagában, elrejtőzve, némán,
Korán dolgoznia kellett, hogy megéljen.
Egy városi ügyvéd egyetlen barátja,
Ki munkával s dijjal hosszonkint ellátja.
Tanulótársa volt valahol a multba,
Mikor a nyomort még hordozni tanulta.
Szegényes szülőknek szegény a gyermeke,
Az apa fiából koldust neveltete; –
– Hej, de mit beszélek? – gazdag volt a gyermek?
Kincs annyi vagyona sok gazdag embernek.
Párját kell keresni szellemi kincsének:
Sok tapasztalattal rakta meg az élet.
Más volt ám a világ. Nem boldogult senki,
Míg a százezeret ott nem teremti;
– Pedig az ifjunak sokkal több volt annál
Ilyen kincseit ma más milliokat adnál!
De az ifjat akkor senki fel se vette,

Csak a régi barát küzdött még mellette, –
De hiába küzdött, porba hullt reménye
– Hát a szerény ifju miképen remélne? –
Mint kit elragad a zúgó tenger árja,
S egy idegen sziget partjára kihányja;
Háborog a tenger, oda lesz a sajka
S reménye sem lehet, hogy visszatér rajta, –
Meglapul a sziget egyik szögletébe,
S összeszokik a sors törvényével végre –:
Lemondott az ifju. Reményét feladta,
Sohse gondolt többet a végső falatra.
Mint elpihent vulkán, mit a hosszu munka
Végleg kimeritett, azután megunta:
Ott ült, puszta pusztán, érzelme kiégett,
Nem tudott örömet hozni már az élet.
Legalább azt hitte . . . .
. . . . Siettek az évek
Egyhangu magányát megszokta a lélek. –
Nem is vágyott többé ki a nagyvilágba,

Elég volt már kicsiny, megszokott világa.
Egy sötét sirkerthez hasonlitott keble,
Melyben holt remények vannak eltemetve,
De mely temetőt ha felhágna az élet,
Porát sem találnád holtak tetemének...
Ám a ki már meghalt, annak is lesz élte,
– Oh, én hiszek ama tulvilági létbe! –
Élni fog a halott tul a földi léten,
Pedig neki itt a földön is volt éden;
Hát a ki még nem élt? – ki a mint született
Küzdései között vesztette az életet,
S porba omlott árván, – az maradna itt-e?
„Élni fog a halott!" – igy van ez megirva.
Élni fog a remény a szivnek halottja,
Az enyészet leplét testéről ledobja,
És kikel a sirból, követel életet –:
Boldog lesz egyszer, ki sohase lehetett!

2.

Tavaszi nap sütött az ébredő tájra,
Hogyne ébredt vón a lélek egyik vágya? –

Elhagyta az ifju a magányt, a czellát —
S néz . . . néz a szabadban, ameddig csak ellát . . .
— Kergeti a szellő a sötét felleget :
Az a felhő régen homlokán lebegett . . .
Kék ég mosolygása : szíve nevetése —
Lombok virulása : remény ébredése — — —
Gólya-fecske megjött, ujra fészket épít — :
Maholnap ily csöndes fészke és lesz nála . . .
Páros gerle örvend, búg a kerti fákon — :
„Páros életükben szent jövőmet látom!" . . .

Tüzes tavaszi nap egyik délutánján,
Ott merengve a lányka lombos fának árnyán.
Imádságos könyv van hófehér kezében,
Piczi lábainál ül az ifju szépen.
S míg a bájleánykát gyönyörködve nézi,
Beszédes szemével csaknem megigézi.
— Csókot kér az ifju . . . reánéz a kedves,
Kicsi szíve boldog félelemtől repdes.
. . . Könyvéből az angyal virágit kiszedte,

Mindenikben egy lány neve volt elrejtve . . .
S közbe vágott ifju esdeklő szavába:
„Mit szeretsz? . . . Melyik a legkedvesebb virága?"
Türelmetlen ifju rávesz egyet onnan,
A leányka arczát pír futja el nyomban:
Ő volt a Liliom . . . ő volt az a virág . . .
— De mi az ifjunak most az egész világ?
Karcsu termetének liliom növése,
Liliom karjának édes ölelése; —
Édes ajakának lágy, meleg szavára
Megnyilik az ifju Első Mennyországa!
Teljesült az irás . . . ébredett a remény,
Ujra lángolt, égett a sok szép érzemény.
„Szeretlek . . . Szeretlek! . . ." suttogta a lányka,
És a boldog ifju karjaiba zárta . . .
Feleszmélt a lányka első mámorából,
Tündöklő szerelme jobban-jobban lángol.
Felveszi az ifju liliom-virágát,
Meg boldoggá tette reményét, világát.
Azután bejárják mindenütt a kertet,

Integet az ábráiz: „Árnyékonba jertek!"
De ki tudná őket leláncolni mostan?
Az első tikelet mivoikben most van.
A lepke is most száll reggeltől napestig;
Ha elfün a tavasz sohse lesz többet víg.
Gyöngyvirágot, rózsát s ibolyját keresnek –
»Nefelejts képmása gyönyörü fenmadnek!«
– Szól az ifju mélán ... s csókot is kap érte,
E nagy boldogságot sohase remélte!
Ha leszáll az este, s jár a hold az égen,
Ölbe veszi ifju a leánykát szépen –
S csillagot választnak ... aztán csend lesz ujra,
Bús-merengőn felzeng a hársfának lombja.
– Mennyi boldog álom! ... Hármat üt az óra,
Búcsuznak az ifjak csaknem virradóra –
Édes csókok ... Igy még senki se szeretett –
Boldog lett egyszer, ki sohase lehetett!

3.

Szerette a lányka, imádott a férfi
A mi kis öröm volt, előlük nem tért ki.

Szerettek ... szerettek ... Közbeszólt az apja:
»Leánya kezét csak ős-nemesnek adja ...«
Hallgatott az ifju, bár forrongott vére,
Minden csöppje oda tolult a szivére;
Hallgatott az ifju – büszkesége lázadt –
S méltó haragjában elhagyja a házat.
Hanem azért estve mégis oda tért meg –
Hol azelőtt annyi boldogságot értek ...
Vigasztalta a lány; – s mikor válni kellett,
Odadott kebléről egy kis nefelejtset ...
Megesküdtek aztán holdvilágos égen,
Tanu volt a csillag a legtisztább égen! –
„A lány nem pártol el, az ifju hű marad"
S a szerelem előbb-utobb sikert arat.
Meglágyul tán addig az apa kőszive,
Hagyták az esküvőt majd késő őszire.
Mikor aztán végre búcsut vert az óra:
Megölelték egymást, mintha tudták volna.
Egy hosszu, hosszu csók ... remegő búcsuzó ...
Mintha tán sejtenék, hogy ez az utolsó ...
Elvitték a lánykát idegen országba,
Hátha minden multat feledni találna? –

És ki hitte volna? – feledett a lányka,
Az ifju kedvesét mindhiába várta.
Elnyomta az idő lassanként a szivet,
S mint midőn a tenger egy tört hajót kivet:
Romba dült az ifju legnagyobb reménye,
Sírva gondolt vissza kedves hütlenére...
... A szülői házhoz visszatért a lányka,
És ki volt a férje? – Az ifju barátja...
Kettős a csalódás: Hű lány, hű barát –
– Hagyd itt az életet s keress egy jobb hazát!
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Kijött a szép hütlen egyik őszi este,
A megbántott ifju végre fölkereste.
Ugy dobogott szive, úgy égett az arcza;
Kebelében dúlt a szenvedések harcza.
Odaért már hozzá ... Kérdezte: ismeri? –
S a »nagyvilági hölgy« szólitni is meri...
Ismerte a multban... valamikor... régen
– s egy csillagot keres fenn a mennyeségben...
»Az volt mi!« s tapsol is piczi keze rája,

Hogy azt a csillagot most is eltalálja — —
— — Hát a nefelejcsre tud-é emlékezni? –
»Hogyne emlékezném? – talán épen ez... mi!«
Szemünk az ifju mellén a virágot:
»Hej, azóta ilyet Ön is sokat látott!«...
... Azután felkaczag – – pedig alig birja,
Szeretné, hogy könnyét mégegyszer kisirja...
Megtörli szemeit, – kezet ád ifjának:
»Ne gyötörjön többet érettem a bánat!...«
– s kihullott a könnye ... tova lebbent azután,
Ah, mennyi fájdalom szólt e nőnek ajkán!

4.

Évek mentek, jöttek, az idő lejára,
Sötét gyászt öltött az ifju pár magára,
Sirba szállt az öreg. Mindenütt igy szólnak:
Sirba száll a vagyon urával maholnap.
Kicsapongó lett a menyecskének férje,
Be nem hitte volna, hogy ezt is megérje!
Otthon ül, hervadoz egyedül, magába,
Maholnap oda lesz üde ifjusága...

Szelid szeme könybe, fájó szive búba:
Most a régi kedves könnyen boldogulna.
De az már nem remél, hogy ne is csalódjék,
Pedig tudja a nő, hogy nem is csalódnék...
De hiába tudja; otthon ül az immár,
Reá az élet több csalódása nem vár.
Oda lett az ábránd, virágos jó kedve,
Repdeső lelkének régen szárnya szegve;
Ő csak azt a végső megpihenést várja,
Mely a bádgyadt pemets örökre lezárja;
Szépe bús szeméből mégis köny csil ki:
– Az a nő még most is tudná boldogitni...

Idő telt azóta.
A nő férjét várja,
Elzálogositva ősi kuriája.
Pereg a dob, hallik, – mégse jó a férfi,
» Talán az ősnemes oroma törzet félti? «
Röhögnek az urak. Szegény nő is ott áll,
Mint az elsőszülött az öreg halottnál.
Sír a lelke, vad kín nehezedik rája,
Mint egy Nemzetnek ha odalesz hazája!

S mégse jó a férfi. De megjő a híre,
Az asszony – kétkedünk – ennyi kínt elbír-e?
Kifosztotta férje, azután ott hagyta,
Magát a halálnak önkezüleg adta.
– Miből éljen már most? – mi lesz így belőle?
Forogni kezdett az egész világ véle;
Szemelecsukodott... összerogyott – élve,
Mint a gyönge virág hideg, fagyos télbe...

5.

A mikor kisütött a napnak sugára,
Egyedül állott a legnagyobb világba:
De nem ... nem egyedül, – hisz most nyilt az élet,
Letünt boldogsága egyszerre feléledt.
Mint midőn a rab, ha rut halált jósolnak,
S a kelő hajnallal szabadulást hoznak:
Boldog lett az asszony; – feltalálta párja,
Lenn a régi lak már új életre várja.
Az a kicsi kunyhó, sötét lombok alatt,
A mely előtt régen annyiszor elhaladt,
Az a kicsi kunyhó ölébe fogadta,
A hütlen nő multját feledésbe hagyta...

– Nem tudá az asszony, csak mikor felébredt,
Hol nyilik meg neki egy boldogabb élet.
– Oh, milyen lehetett az a felébredés,
Az első pillantás, az első ölelés . . .
Annyi év után mint dagadhat a kebel,
Midőn az a két szív szabadon összever! . . .
Mint midőn a csermely betapasztott medre
~~Annyi~~ Hosszu évek után ujra megeresztve; –
Vágtatnak a habok, víg morajjal szállnak:
– Édes-kínos könnye összefolyt a párnak.
Tavaszi nap fénylett ujra fönn az égen,
Örömkönny csillogott az ifju szemében.
A megjött fecskepár ujra fészkét rakta,
Az a régi ifju méláz ott alatta.
Boldog ifju karján boldog a menyecske,
Soha, soha asszony hívebb nem lehetne!
– Oh, be szép a tavasz! Ki a kertbe mennek,
Híre sincs, pora sincs a régi hütlennek . . .
Csevegve a lányka . . . elmereng a férfi . . .
Azt a bús merengést csak a kedves érti . . .
Le is tör szelíden egy „rozmaringágat"

S bíztatóul adja a „reményvirágot" . . .
– S nem hiába adja . . . Még remél a férfi,
Habár szive táját megszakadni érzi:
„Akkor is adott volt nefelejcset . . . rózsát . . ."
– Az asszony könyörög . . . férje szivébe lát,
S összetett kezekkel kéri azt a férfit,
A ki a jövőben örömet remélt itt,
S bánatot talált ott . . . Megcsókolja szépen,
– Az az esti csillag fellobbant az égen – –
Szerzödött az élet, – szeretőknek élte,
Boldogságukat a szellő is beszélte.
Pedig a kis család sohase volt gazdag,
Háza tájékáról hiányzott az asztag;
Az a ház háromnak tán elég se lenne,
– Hej, annyi boldogság hogy is fért meg [benne?]
Csak úgy összeszoktak, meg sem eskűvének,
Olyan volt életök mint két gerliczének.
S hogyha olykor-olykor be is ment a bánat,
Csóközönbe fojták a szeretők másnap.

6.

Két év telt azóta, – terhesült az élet,
A „nagyvilági hölgy" türelmetlenné lett.

Meg se izlelé jól, életét megunta,
De azért tovább is ment a régi munka.
Hanem aztán egyik zömöles őszi este
A férfi az asszonyt hiába kereste,
— Még nem is búcsuzott, még nem is jelenté,
Hogy talált magának egy úri leventét...
Ha egyszer a bánat megtöré a testet,
Míg a boldogságot hiába kerested;
Hogyha gyászra gyász ért, bár szünd most ó,
[hajta,
A következő gyász nem sokat fog rajta:
Elpihent a férfi, nem sajogott sebe,
Hogy a csalfa lélek oly könnyen feledé;
Rég megszokta ő ezt... el is készült reá,
S a régi bánatot feledésnek adá.
Csak midőn a száraz rozmaringra nézett,
S a biztató remény ujra hütlenné lett:
Tán akkor esett meg néha-néha rajta,
Hogy rá önfeledten egy nagyot sohajta...

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Ölébe ringatta hölgyét a levente,
Szükség esetére vitőrét kifente.

Hátha jön a férfi? — szükség lehet arra,
S öntelten mosolygott a nagyuri garra.
De a férfi nem jött, mindhiába várta,
Elözékenységből a kaput bezárta — —
S járt a dinom-dánom; ez volt ám az élet!
Az ösmeres asszony csinos grófnővé lett.
Minden lépten nyomon uj öröm vár rája,
Vissza van szerezve ősi kuriája;
Megint ő a gazda, az elhagyott termek,
Ősein szemei megujjulást leltek.
A megélhetésnek gondja soh'se marja,
A hideg férj helyett heves ifju karja
Öleli magához, — élvezi a kellet,
Mely méltó rangjában milliószor szebb
[lett!
Emlékeztetnéd a „kunyhó emberére" —
„Nem is ismerte tán — ?" s fellázad a vére,
„Röstelli a multat... gyenek mult az egén!..."
— Bár fiatal: ma már fejében öregész...
Seb elmosolyodik az uj férj felette,
Jól esik a grófnak, hogy a nő
[feledte...

Aztán egyet gondol, csókot lop ajkiról,
Mintha féltené, hogy maholnap elvirul...

7.

Szépen mint virága, elvirult az asszony,
Jött a féreg, hogy még egy rózsát rabasszon,
Leszakitá azt is... Több nem is maradott –
S az imádott nőnek pár aranyat adott.
Utravaló volt ez ....
...........Mint a kert virága,
Mit a tél zord fagya tövéből kirága,
S a jövő tavaszon viritni akar még –
(Én egy ily rózsatőt a földbe takarnék)
De kiaszva törzse, marad gyönge szára,
– Hátha tán ébredne hajnal harmatára?
Öntözi a felhő – ébredez a virág,
Fengeti a harmat, mit az ég neki ád;
De beköszönt a tél, – odalesz a harmat,
S hosszan tusa után a virág lelankad:
Megindult az asszony; elhagyá a lakot,
Hol számára annyi kéj, boldogság lakott;
Kifizetve végleg, rútul meggyalázva – –

Sohase tért többé vissza az ősi házba;
Élt a míg lehetett, elfogyott a kincse,
Lepel se volt mivel fejalját behintse –
Pedig már csak csöndes nyugalomra vágya,
Ilyet ad most néki a temető ágya...
A gyermek ifjuból öreg lett azóta,
Élete, világa nem a régi nóta...
Lantja sem zokog már, – uj élet dalába:
A megelégedés csöndes kis világa.
A „lánykára” nézve már nyugodtnak vélné,
– Egyszer aztán látta – szegény temetését...
Nem is harangoztak, – hát, miként vivék ki!
– Különben minek is a harangszó néki? –
Gyilkos lett az asszony – önszivét ölé meg,
Itt maradt a sárház, tova szállt a lélek...
Megérté az öreg... könnye is hullt érte,
– S tán a kimerült sziv ennyivel beérte –
De a régi szivben az az édes érzet,
Mit az ifjukorban még iránta érzett:
Az első szerelem temetőbe vonta – – –
– Oda volt temetve egy kicsiny halomba. –

Leborult a sírra; megtörött a lélek,
Zokogó szavában minden mult feléledt, -
Sírva-sírta könnyét le a hideg hantra
— Tán az alvó kedvest költeni akarta....
— — Könnyből gyászvirág lőn – fel is jött a lágra
Halotti köntösét magáról lehányta,
És hívta az ifjat (ifjú lett a vén is,
Áthatott a szava az öreg szíven is.)

— — — — — — — — —

.. — — — — — — — — —

"Megyek már ... megyek már ... viszem a virágot!
Újra szerzjük lenn a régi boldogságot!
— — Megyek már ... megyek már!... Újra hív az élet!...
— — — Neked szól az angyal? — ha, ha mit beszélnek!...
Ártatlan lelkedet adják a pokolnak!...

Irgalom! — — ártatlan! — — bizonyságot hoznak! — —
— — Szerezz hát utána!.... Ne vágj el hát tőle!!... —"
→ S kiszakadt a lélek korágyán belőle.

Néma lett a lant már, - elhalt rajt' az ének,
Megállt dobogása lángoló szívének.
— — Bús harangzugás közt megindul a menet,
Hány igaz könny fedi a kísérő szemet? — —
Megy az öreg Dalnok, kit a terhes élet
Kegyetlen kezével oly sokáig tépett, -
S annyit sem érdemel, hogy a sokaságból
Egy igaz könny lenne azok közt mi rá hull!...

Vigyétek! vigyétek!... több is fájt már neki
Csend, nyugalom várja örökre oda ki!...
Több is fekszik immár azon a vén szíven,

Hadd érezze még ezt, – azután elpihen.
– Már csak az utolsó földi bántást várja:
– Vessetek egy követ a koporsójára! . . .

– Vége. –